

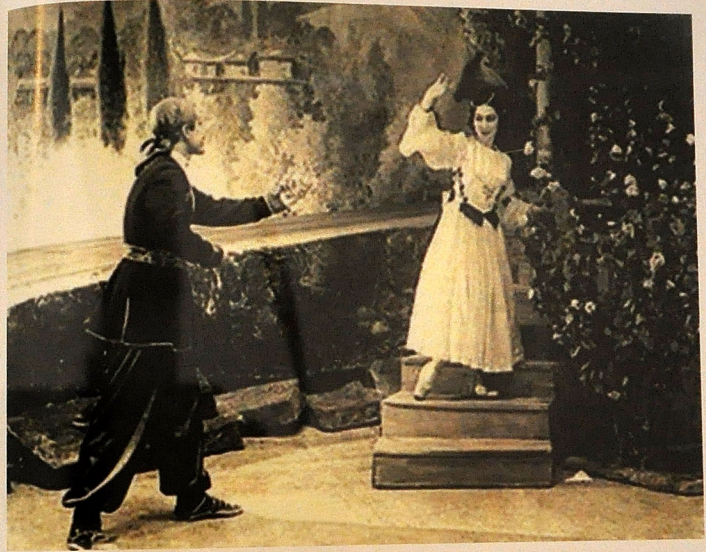
Azərbaycan baletinin parlaq ulduzu

O, 100 il bundan qabaq, Azərbaycan tarixinin ziddiyyətli, eyni zamanda parlaq, mədəniyyət və incəsənətimizin formalaşmağa başladığı bir dövrdə Bakıda anadan olub. O zamanlar Bakıda bir neçə teatr fəaliyyət göstərirdi. Üzeyir Hacıbəyov musiqimizin, mədəniyyətimizin inkişafı üçün yeni cığırılar açır və həmkarları ilə gələcəkdə bütün dünyanı heyretə gətirəcək böyük bir məktəbin əsasını yaradırdı.

Ovaxtlar Bakıda balet məktəbi yox idi. Yalnız 1923-cü ildə özəl bir studiya yaradılmışdı. Bu balet studiyasında əsasən qeyri-azərbaycanlı ailələrdən olan uşaqlar məşğul olurdu.

Kiçik Qəmərlə qonşu olan bir rəfiqəsi də həmin studiyaya yazılmışdı və müəllimlərinə öyrəndiyi hərəkətləri evdə Qəmərlə göstərirdi. Qəmərlə rəfiqəsinə həsəd apararaq hər gün onun balet studiyasından qayıtmasını səbirsizliklə gözləyir və öyrəndiyi yeni rəqs hərəkətlərini təkrarlamağa tələsirdi.

Getdikcə Qəmərin rəqsə, baletə olan həvəsi onu, nəhayət ki, evdəkilərdən xəbərsiz balet studiyasına gətirir. Studiya şəxsi olduğuna görə pullu idi. Yazılmaq üçün 6 manat ödəmək lazım idi. Balaca qızcağaz heç kəmə bildirmədən bir müddət xəlvtə pul toplamağa başlayır. 5 manat düzəldib sti-

diyaya gəlir. 1 manat çatmasa da, müəllimlər onun çox həvəli olduğunu görüb qəbul edirlər. Beləcə, əfsanəvi balet ustası çox parlaq və şən-şöhrətli yaradıcılıq yolunda ilk addımlarını atmağa başlayır. Bu balaca qız elə ilk gündən müəllimlərin diqqətini özünə cəlb edərək, verilən bütün tapşırıqları sonsuz həvəslə yerinə yetirir. Studiyadakı şagirdlərin iştirakı ilə oynanılan "Büllür çarış və Zuluşka", "Şehri fleyta", "Kavaleriya düşərgəsi" və s. tamaşalarda çıxış edir.

1926-cı ildə Qəmərin həyatında əlamətdar və maraqlı bir hadisə baş verir. Opera teatrının səhnəsində şagirdlər L. Deblinin "Koppeliya" əsərini oynayırdılar. İkinci akt başlanır. Pərdə açılır. Usta Koppeliusun düzəltmə kuklalar səhnədə düzülüb. Zalda tam sakitlikdir. Birdən tamaşaçılardan kimsə qışqırır: – "Ana, ana! Bax, o Qəmərdir!" Qəşəng cəhriyyə əngli paltarada olan kukla – Qəmərləyə gəlir, səhnənin önünə yaxınlaşaraq onu görüb uşquran qardaşı Ənvəri sakit olmağa çağırır. Sonra yerinə qayıdıb "cansız kukla"ya döndür. Tamaşaya mane olduqlarına görə, qardaşını və anasını zaldan çıxarırlar. Balaca Qəməri də tamaşadan sonra müəllimlərlə möhkəm danlayır... Sonralar bu hadisə lətifə kimi təbəsümlə xatırlanırdı...

Qəmərin baletlə məşğul olmasından atasının uzun müddət xəbəri olmur. Bu haqda yalnız atası bilirdi. O qızının

baletlə olan sonsuz həvəsini görüb studiyada dərslərini davam etdirməsinə razılıq vermişdi. "Koppeliya" tamaşasından sonra, atası qızının xəlvtə məşğuliyyətindən xəbər tutur. Bu xəbər onu dəhşətə gətirir. Heç cürə qəbul edə bilmir ki, qızı teatrdə səhnəyə çıxır. Qəmərlə xanım atasının qəzabını belə xatırlayırdı: "Atam baletlə məşğul olduğumu və səhnəyə çıxduğumu biləndə, qəzəbindən evdə hər şeyi sındırıb dağıtmağa başladı. Mən qorxumdan gizlənmişdim. O mənə tapanda, gizləndiyim yerdən çıxıb otazın ortasındakı dəyirman stolunu ətrafında dövrə vurmağa başladım. Atam olanda ağacla qaçaraq qışqırırdı: "Sani öldürəcəyəm. Dəli olmusan? Məşadi Hacıqanım qızı qılpaq camaatın qabağına çıxır? Bu nə deməkdir?"

“ Hər dəfə səhnəyə çıxandan sonra evə qorxa-qorxa gedirdim. Atamın qəzəbindən çəkinirdim. Bilirdim ki, nə qədər gizlətsəm də, əvvəl-axır xəbər tutacaq. Həmin dəhşətli anın qorxusu məni rahat buraxmırdı.”

Qəmərlə Almazadənin dünya klassiklərinin şah əsərində yaratdığı dolğun, rəngarəng səhnə obrazları öz təkrarolunmaz ifa tərzinə və yüksək peşəkarlıq səviyyəsinə görə həmişə balet mütəxəssisləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. Onun milli baletimizdə ifa etdiyi partiyalar Azərbaycan xoreografiya sənətinin misilsiz nailiyyətləri hesab olunur...

Heydər Əliyev

“ Qəmər Üzeyir bəyin diqqət və qayğısından, məsləhətlərindən ruhlanaraq öz üzərində ciddi çalışırdı. Bir tərəfdən də atasının buna heç cür razı olmayacağını düşünərək, vəziyyətdən çıxış yolu axtarırdı.

Olduracağam səni”. Həmin gün canımı birtəhər atamın əlinə qurtara bildim. Bir neçə gün studiyaya getmədim. Anam əzab çəkdiyimi görüb, atamı yavaş-yavaş sakitləşdirməyə başladı. Nəhayət, atam qəzəbi soyuyandan sonra razılıq verdi. Lakin dənə-dənə tapşırı ki, bir daha səhnəyə çıxmayın. Mən çox sevindim. Anam hakimi idi və açaqlıqırlı qadın idi. O, teatri, baleti çox sevirdi. Anam mənim ilk tanıtıcım idi. Rəqslərimi ilk olaraq ona göstərirdim. Məna çox qiymətli məsləhətlər verirdi. Hətta hərdən məni hönkür-hönkür ağladırı. Sonra başa düşürdüm ki, anam haqlıdır”.

20-ci illərdə Azərbaycanda müxtəlif teatr truppaları fəaliyyət göstərirdi. Bu truppalar dram əsərlərini və operaları tamaşaya qoyurdular. Üzeyir bəyin, M.Maqomayevin xidmətləri sayəsində, truppalar bölünür və 1925-ci ildə Azərbaycanda “Türk opera teatri” yaranır.

1930-cu ildə Qəmər balet studiyasını bitirərkən, opera teatrına işə qəbul olmur. Atasını qızını müəllim görmək istəyirdi. Qəmərin teatra işə girməyindən xəbəri yox idi. O, pedaqoji texnikuma daxil olur. Ham oxuyur, həm də yaradıcılıqla ciddi məşğul olmağa başlayır. İstiqar etdiyi bütün tamaşalar böyük uğur qazanırdı. Üzeyir bəy 15 yaşlı Qəməri hər vasitə ilə müdafiə edir və onun gələcəyi haqqında ciddi düşüncüdü.

Qəmər Üzeyir bəyin diqqət və qayğısından, məsləhətlərindən ruhlanaraq öz üzərində ciddi çalışırdı. Bir tərəfdən də atasının buna heç cür razı olmayacağını düşünərək, vəziyyətdən çıxış yolu axtarırdı.

O, Opera Teatrında çalışdığı ilk illəri belə xatırlayırdı: “Hər dəfə səhnəyə çıxdandan sonra evə qorxa-qorxa gedirdim. Atamın qəzəbindən çəkinirdim. Bilirdim ki, nə qədər gəzlənsən də, əvvəl-axır xəbar tutacaq. Həmin dəhşətli anın qarşısını məni rahat buraxırdı.

Günün birində qəm otduğuna idim. Tamaşanın başlanmasına az qalırdı. Birdən qarqərəbəc qadın otduğuna girərkən, dəhşətdən bəralmış gözəlirini mənə zillədi və “Atan zaldadır,” – dedi. Mən özümü itirmişdim. Nə edəcəyimi bildim. Düzərim əsirdi. Tamaşam pozmağa üçün birtəhər özümü ələ alıb səhnəyə çıxdım. Tamaşadan sonra qrim otu-

ğuna qayıtdım, tələsik qrimi sildim. Evə getməkdən qorxurdum. Xeyli gözlədikdən sonra qorxa-qorxa gəldim. Həmin gün atam heç bir söz demədi. Deyəsən, oxusum onun xoşuna gəlmişdi. Sonralar bildim ki, Üzeyir bəyin məna öz doğma qızı kimi təz-təz münasibət atamı bir qədər sakitləşdirib. O, sonralar, tez-tez oynadığım tamaşalara gəlirdi. Lakin bu haqda mənə heç nə deməzdi”.

Beləliklə, Qəmər xanım böyük, peşəkar səhnəyə qədəm qoyur. Bu addımı atmaq o dövər üçün olduqca çətin idi və sonsuz cəsarət tələb edirdi. Çünki Azərbaycan qadınlarının çoxu hələ qadradı gəzirdi və ələ bir hüquqa malik deyildi. Səhnədə qadın rollarını kişilər ifa edirdi. Məhz belə bir dövrdə böyük səhnəyə gəlib kütləvi tamaşalarda iştirak etmək, rəqs ifa etmək böyük qəhrmanlıq, matnət tələb edirdi. Qəmər xanım lap gənc yaşlarından bu cəsarəti, qəhrmanlığı özində tapır və cəmiyyətin heç cür qəbul edə bilmədiyi bir addım atır.

1932-ci ildə Üzeyir bəyin təşəbbüsü ilə gənc rəqqas peşəkar balet təhsili almaq üçün Moskvaya göndərilir. O, Böyük Teatrın nazirlikdəki balet məktəbinə daxil olur. M. Leontyev, A.Cerkin, Monaxov kimi tanınmış balet ustalarından dərslər alan Qəmər xanım “Şahsənəm” operasında rol alır.

1936-cı ildə Bakıya qayıdan Qəmər xanım Üzeyir bəyin yaratdığı Azərbaycan xalq rəqsləri ansamblına bədii rəhbər təyin edilir. Özü kimi böyük sənətkar, həyat yoldaşı Əfrasiyab Bədəlbəyli ilə birlikdə bu sahədə misli görünməmiş xidmətlər göstərərək, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən sayız-hesabsız xalq rəqslərini toplayır və onlara əbədi səhnə həyatı verir.

O, ansambldakı əvəzlənmiş fəaliyyəti ilə yanaşı, opera teatrında da olduqca məhsuldar işləyir. M.Maqomayevin “Şah İsmayıl”, “Nərgiz”, Qlierin “Şahsənəm”, Üzeyir bəyin “Koroğlu” operalarında rəqsləri qeyri-adi, yüksək səviyyədə ifa edir və tamaşaçıların rəğbətini qazanır.

Görkəmli bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəyli sevimli həyat yoldaşına mədəniyyətimizin incisi olan “Qız qalası” baletini həsr edir. Baletdəki Gülyanaq rolunu yüksək istedadla ifa edən Almazadə və Bədəlbəyli cütü 1940-cı ildə Azərbaycan baletinin əsasını qoyur.

Milli mədəniyyətimizin ən parlaq sularından olan Qəmər xanımın keçdiyi böyük, uğurlu, müqəyisəolunmaz yarıdıcıqlıq yolu sənətsünəslərin diqqətini daim cəlb edəcək, tədqiq olunub araşdırılacaq.

Klassik baletlə milli rəqs elementlərinin sintezi əsasında balet tarixində özünəməxsus, orijinal məktəb yaratmış, dünyanın ən məşhur səhnələrində Azərbaycan baletinin şöhrətini ucaltmış bu incə, zərif, gözəl, asil Azərbaycan qadını belə deyirdi: “Mənim iki dəbi müəllimim olub. Biri Mariya Fyodorovna Romanova, digəri ölməz Azərbaycan xalqı”.

“ Görkəmli bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəyli sevimli həyat yoldaşına mədəniyyətimizin incisi olan “Qız qalası” baletini həsr edir. Baletdəki Gülyanaq rolunu yüksək istedadla ifa edən Almazadə və Bədəlbəyli cütü 1940-cı ildə Azərbaycan baletinin əsasını qoyur.

1933-cü ildə o, Leningrad şəhərindəki dünyəvi məşhur xoreografiya məktəbinə daxil olur. Özü də dünya baletinin sönməz ulduzu Qalina Ulanovanın anası Mariya Fyodorovna Romanovanın sinfinə. Rəqs tələbəsi üçün bundan böyük xoşbəxtlik ola bilməzdi. Mariya xanım qızın istedadına vələh olur və onunla çox ciddi məşğul olur. Hamı Qəməri “Almaz” deyə çağırırdı.

İndi onlarla rəqsinə həyat verib ölümsüzləşdirdiyi bu qocaman, lakin həmişəcəvən istedadlı xalq 100 yaşlı rəqqasəsi ni yad edir. Doğum günün mübarək, əsrin rəqqasəsi!

Kəmalə QURBANOVA